

Tid for en ny velferdsmodell?

BI CENTER FOR
CLIMATE STRATEGY

11.juni 2009

Per Espen Stoknes

per@stoknes.com

1

Stoknes, BI, 11.jun.09

Oversikt

- **Hva er “livskvalitet”?** - **begreper**
- Kan livskvalitet måles? - metoder
- Inntekt og opplevd velvære? - resultater
- Begrensninger og muligheter? - drøfting
- Neste skritt? - anbefaling

begreper

metoder

resultater

drøfting

anbefaling

2

Noen viktige internasjonale, politiske initiativer

- 2002: UK Government Strategy Unit, “Life Satisfaction: The State of Knowledge and Implications for Government.”
- 2007: OECDs statistikk-konferanse om lykke og livskvalitet i Roma
- 2007: EUs “Beyond BNP”-konferanse (EU-kommisjonen, OECD, WWF, Club of Rome)
- 2008: Sarkozy nedsatte kommisjon ledet av Joseph Stiglitz og Amartya Sen
- kommer: 2009 OECD’s 3rd World Forum on *Charting Progress, Building Visions, Improving Life* 27–30 October in Busan, South Korea.

begreper

metoder

resultater

drøfting

anbefaling

3

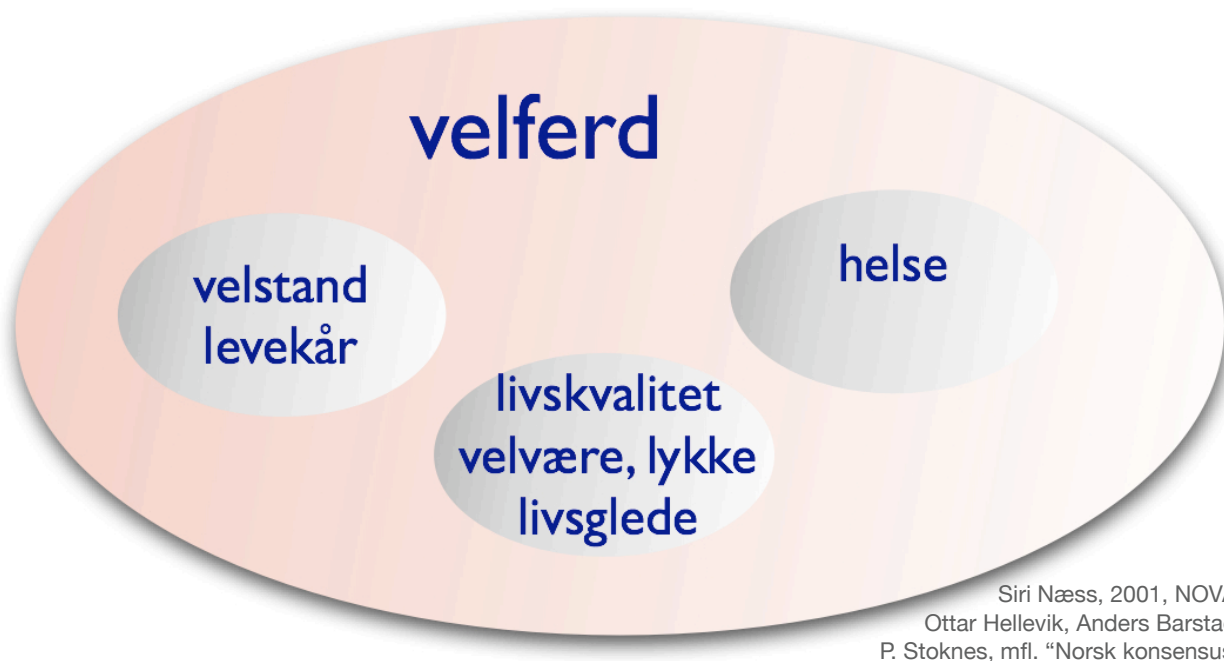
“For 60 years GDP has been the yardstick by which the world has measured and understood economic and social progress. However, it has failed to capture some of the factors that *make a difference in people’s lives and contribute to their happiness*, such as security, leisure, income distribution and a clean environment ”

-Joseph Stiglitz

©OECD Observer No 272 March 2009

4

Foretrukket begrepsbruk:

begreper

metoder

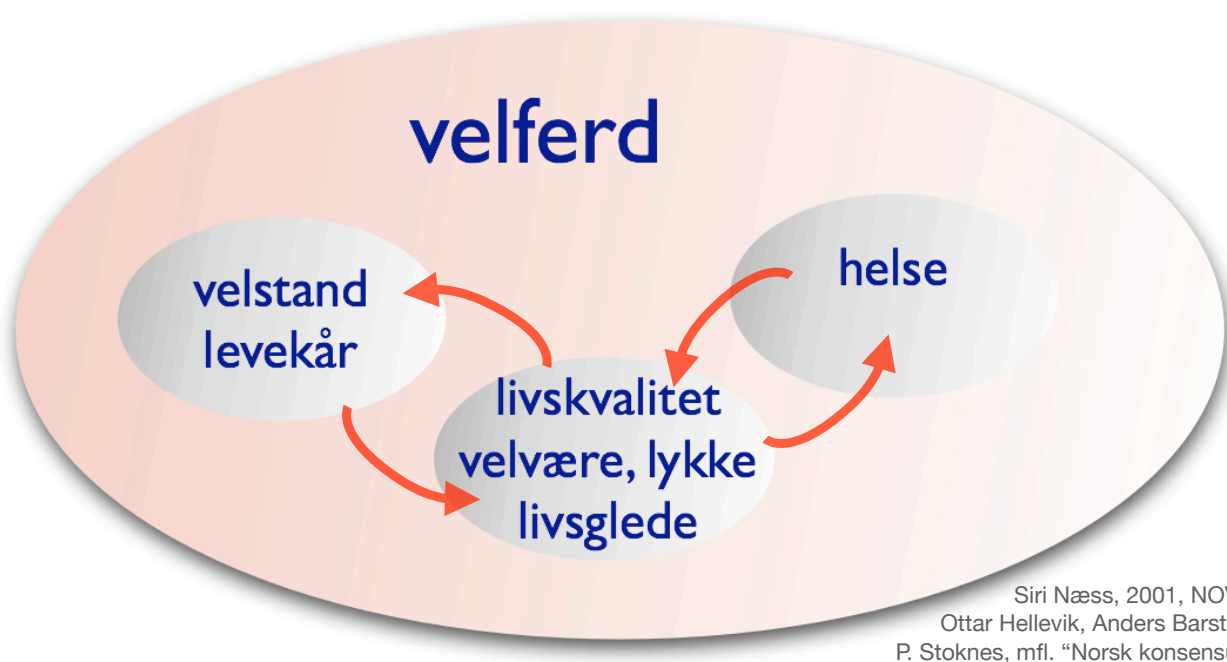
resultater

drøfting

anbefaling

5

Foretrukket begrepsbruk:

begreper

metoder

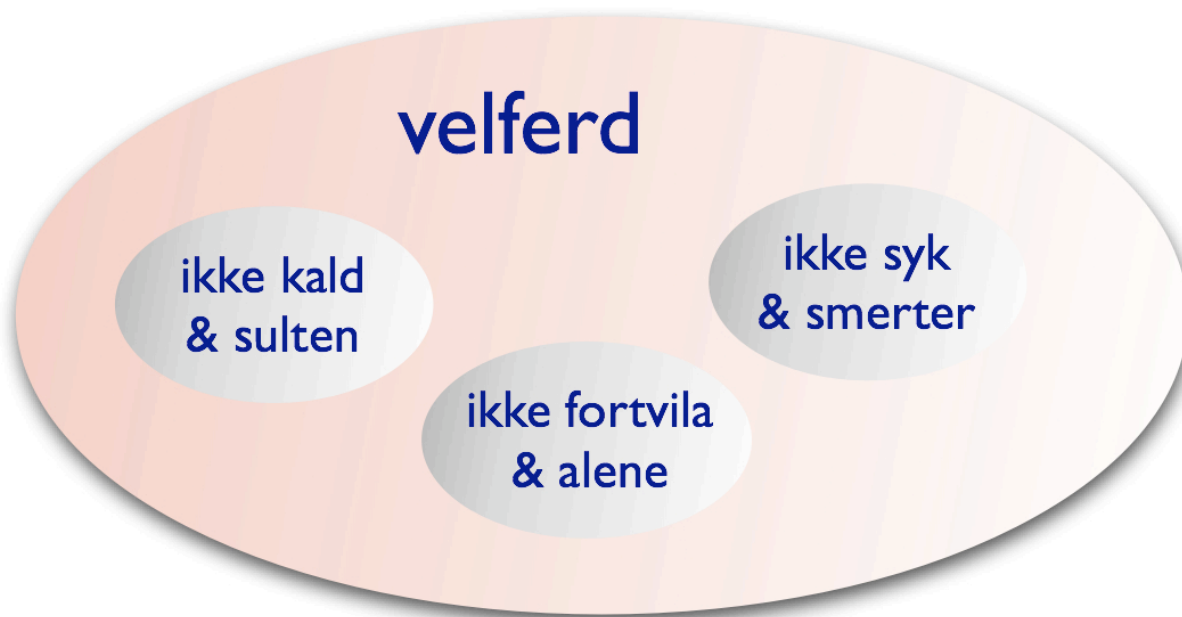
resultater

drøfting

anbefaling

6

eller folkelig sagt:

denne noe "negative" formuleringen har også noen metodiske fordeler

begreper metoder resultater drøfting anbefaling

7

Oversikt

- 🕒 Hva er "livskvalitet"? - begreper
- 🕒 **Kan livskvalitet måles?** - **metoder**
- 🕒 Inntekt og opplevd velvære? - resultater
- 🕒 Begrensninger og Barrierer? - kritikk
- 🕒 Neste skritt? - anbefaling

begreper metoder resultater drøfting anbefaling

8

“Vil du beskrive deg som ikke lykkelig - meget lykkelig, 1-4”?

Folk har ingen vansker med å svare (<1% lar være/vet ikke)

Svarene folk gir samvarierer i stor grad med:

1. Hyppighet og autentisitet i smilene
2. Venners vurdering av personens lykke
3. Høyere aktivitet i hjernens lystsentre
4. Hyppighet av positive uttalelser
5. Omgjengelig og utadrettet
6. Søvnkvalitet
7. Nær families lykkeskårer
8. Selvrapportert helsetilstand
9. Raskere frisk etter skader og virus
10. Høy inntekt hos person og hos nære relasjoner
11. Engasjement i religion og livssyn
12. Nylige, positive livshendelser (ekteskap, lønnsøkning)
13. Gir mer gaver

Diener and Suh (1999), Frey and Stutzer (2002), Layard (2005), Kahneman (2006), Konow and Earley (2008)

begreper

metoder

resultater

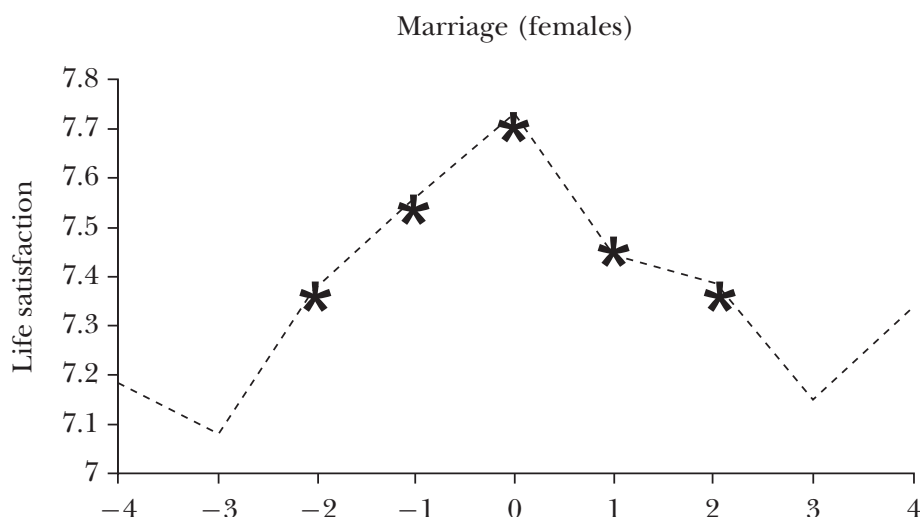
drøfting

anbefaling

9

Eksempel: lykke før og etter ekteskap

(by year of marriage $t = 0$)

Source: Clark, Diener, Georgellis and Lucas (2003), using data from the German Socioeconomic Panel.

Note: An asterisk indicates that life satisfaction is significantly different from the baseline level.

begreper

metoder

resultater

drøfting

anbefaling

10

Metode-utfordringer

- Svaret folk gir er påvirket av intervju-situasjonen
(ex. finne penger på kopimaskinen, gir mer lykke Kahneman2006)
- Reported satisfaction or happiness is also often strongly affected by earlier questions in a survey.
(ex. spurt hvor mye veier du? rett før lykke-spørsmålet)
- Svaret folk gir gjelder livet og følelser generelt - det er lite spesifikt knyttet til familie, arbeid, lokalsamfunn etc..
- Språk: legger engelskmenn det samme i “not happy” som nordmenn i “ulykkelig?”, forstår to nordmenn “ganske lykkelig” på samme måte?
- Tester med flere spørsmålsformuleringer har høyere reliabilitet enn 1 spørsmål
Kahneman (2006) “Developments in measurement”

begreper

metoder

resultater

drøfting

anbefaling

11

Oversikt

- Hva er “livskvalitet”? - begreper
- Kan livskvalitet måles? - metoder
- **Inntekt og opplevd velvære?** - **resultater**
- Begrensninger og Barrierer? - kritikk
- Neste skritt? - anbefaling

begreper

metoder

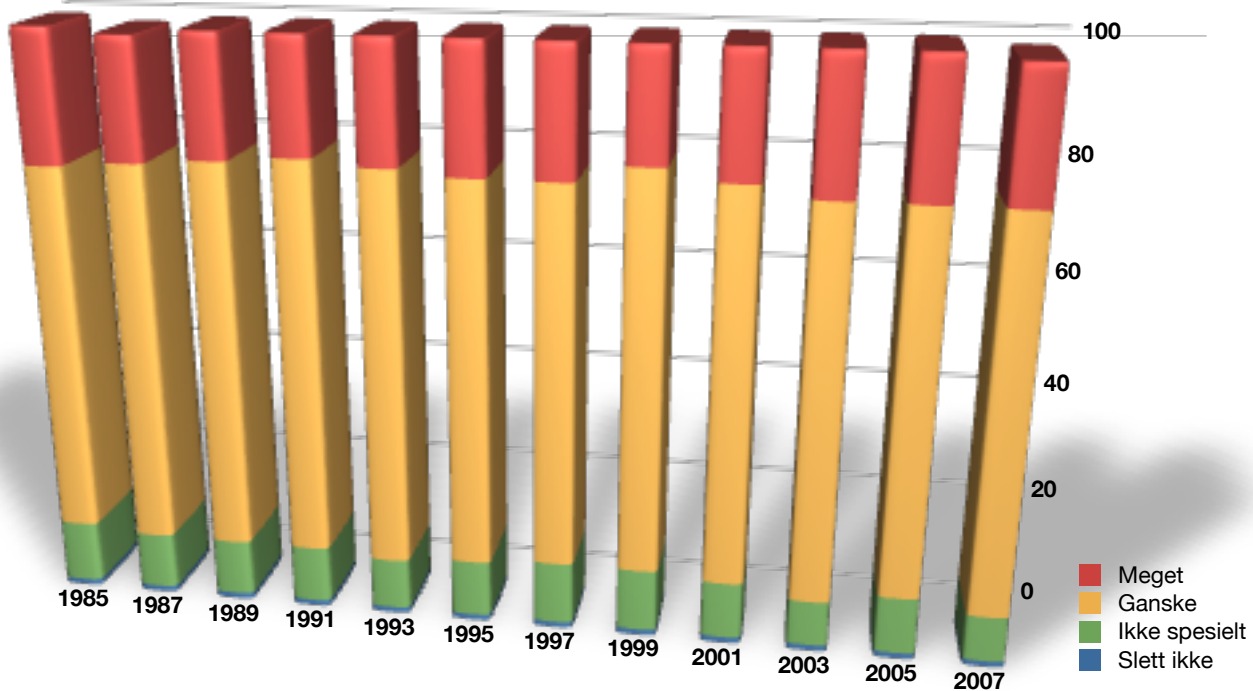
resultater

drøfting

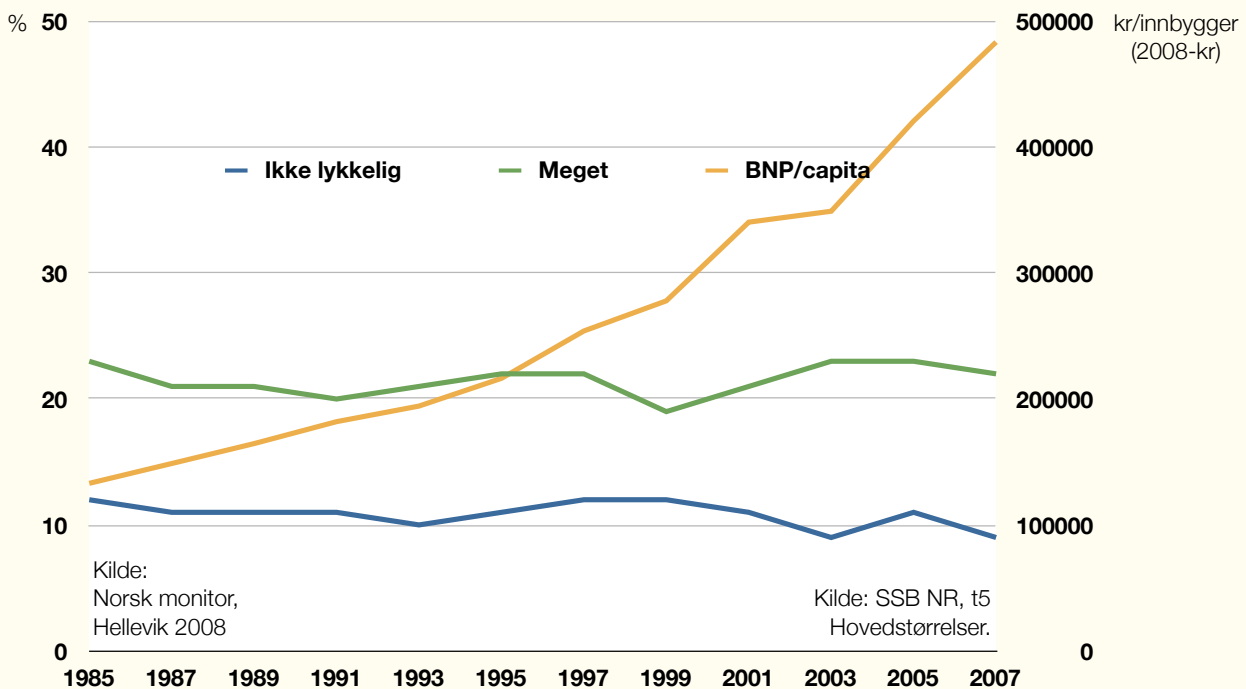
anbefaling

12

Lykkemåling i Norge - MMI/Synovate 1985-2007

Norge Lykke vs. BNP-vekst 1985-2007

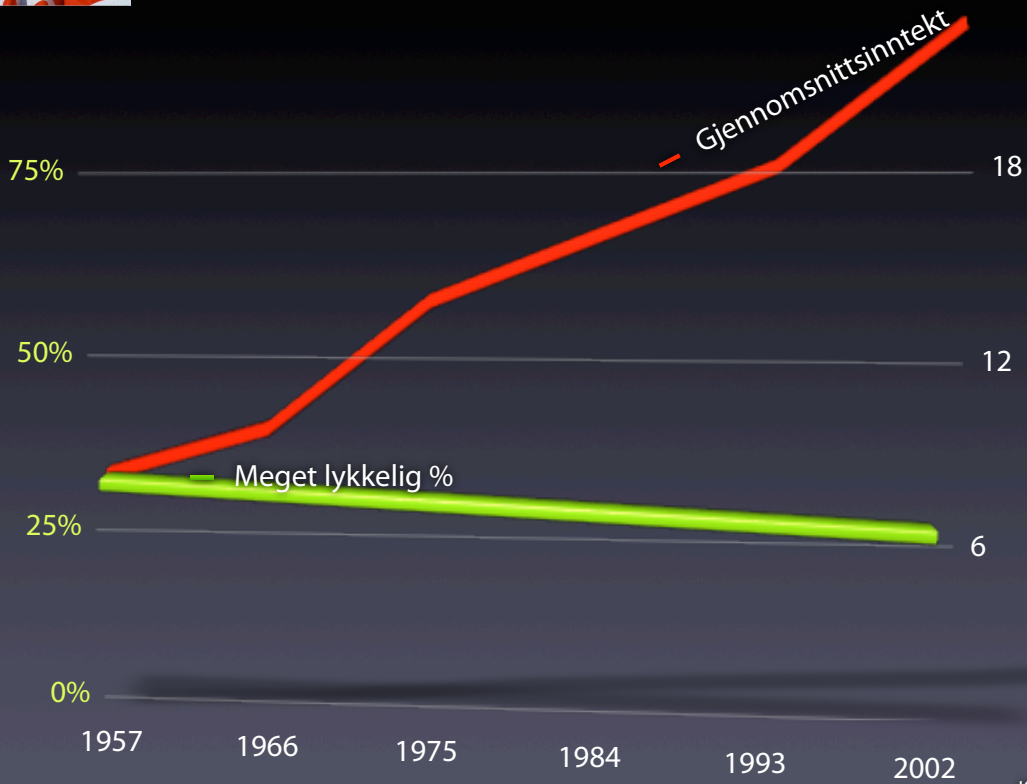
Kilde: Norsk monitor, Hellevik 2008

Kilde: SSB NR, t5 Hovedstørrelser.

Inntekt og lykke i USA 1957-2002

24 000\$/capita

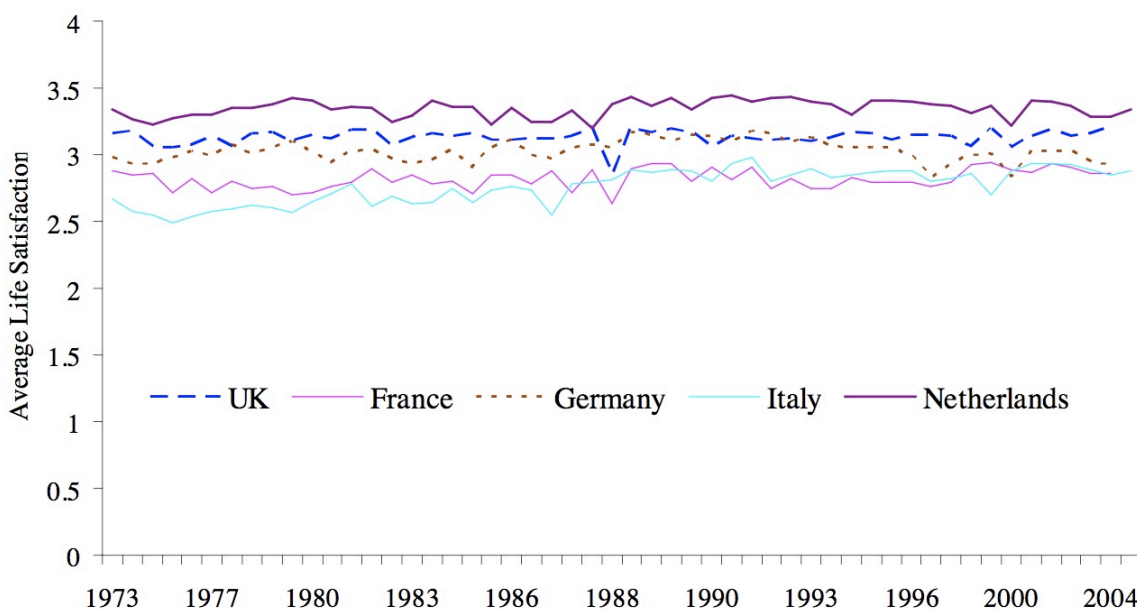

Kilde: David Myers 2003
Inntekt er inflasjonskorrigert

15

Stoknes, BI, 11.jun.09

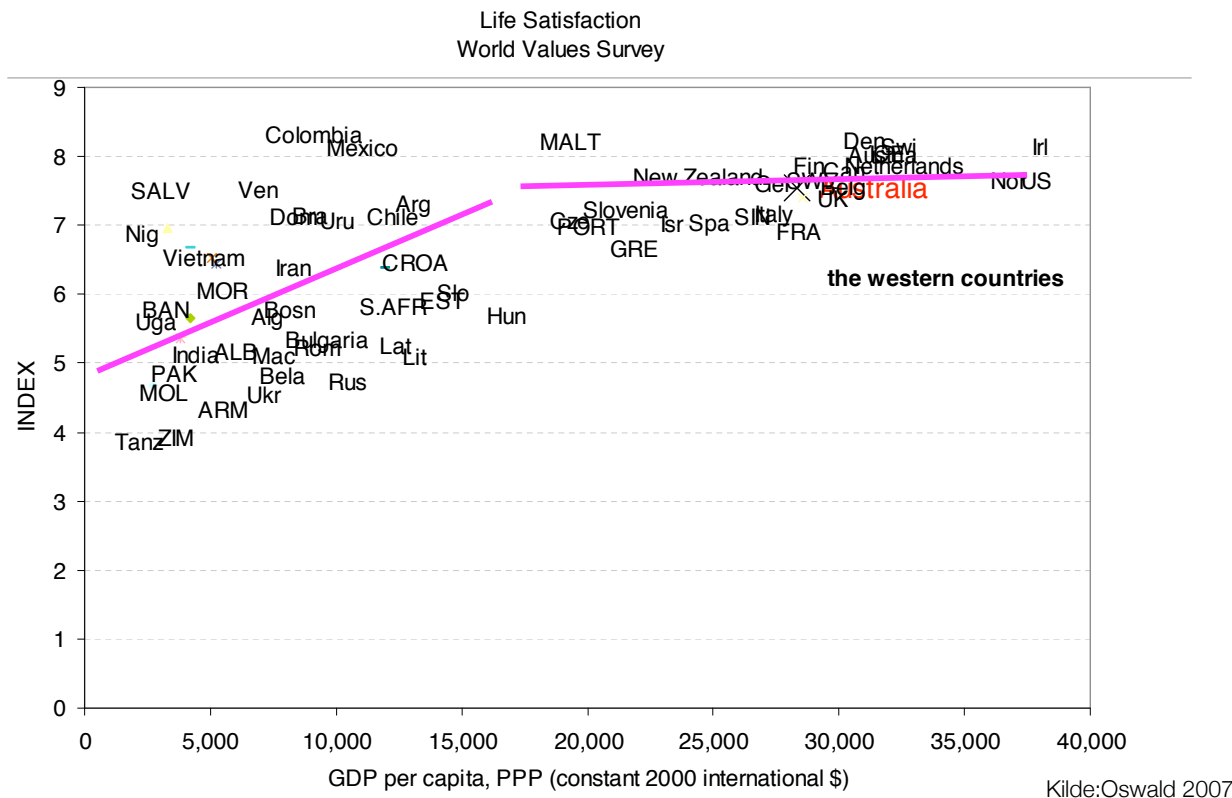
Europeiske land 1973-2005

Kilde: Oswald 2007

16

1995/2000 World Values Survey results

begreper

metoder

resultater

drøfting

anbefaling

17

Noen hovedfunn

1. Er rike mennesker lykkeligere enn fattige i et land? **JA**
2. Blir rike land lykkeligere av økt inntekt over tid? **NEI**
3. Er rike land gjennomsnittlig lykkeligere enn fattige land? **JA**

begreper

metoder

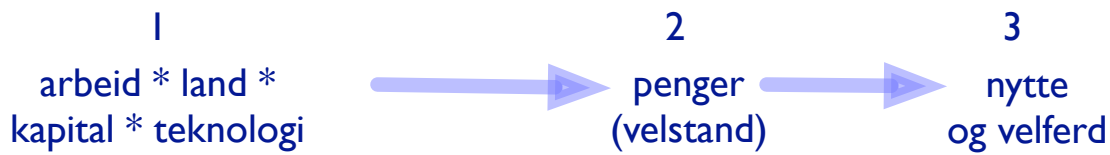
resultater

drøfting

anbefaling

18

Den gamle velferdsmodellen

begreper

metoder

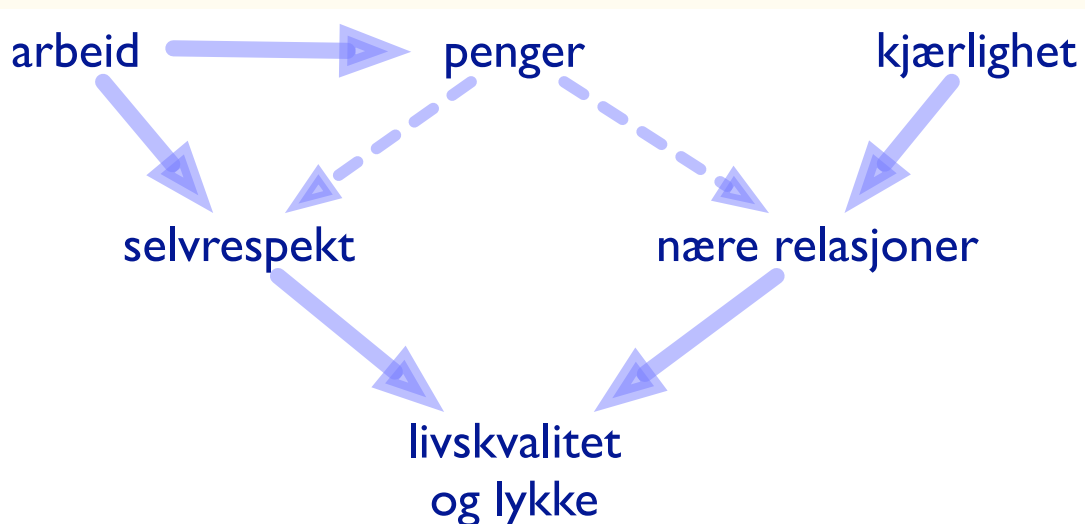
resultater

drøfting

anbefaling

19

En ny velferdsmodell

begreper

metoder

resultater

drøfting

anbefaling

20

Oversikt

- 🌐 Hva er “livskvalitet”? - begreper
- 🌐 Kan livskvalitet måles? - metoder
- 🌐 Inntekt og livskvalitet? - resultater
- 🌐 **Kritikk & muligheter?** - **drøfting**
- 🌐 Neste skritt? - anbefaling

begreper

metoder

resultater

drøfting

anbefaling

21

Hva blir velvære-målinger brukt til?

1. Sammenligne livskvalitetseffekten av inflasjon med arbeidsledighet
(Di Tella, MacCulloch and Oswald (2003))
2. Se på livskvalitetseffekten av konjunktursvinginger, arbeidslivs- og lønns-reguleringer
(Alesina, Glaeser and Sacerdote 2005)
3. Dokumentere livskvalitetseffekten fra bruk av offentlige penger på institusjonsbygging (ex stabilt og forutsigbart tilsyn) samt annen sosial kapital
(Helliwell 2001, 2005)
4. Videreutvikle økonomisk teori, fex. i hvilken grad aktører kan forutsi egen nytte
(Loewenstein, O'Donoghue, and Rabin 2003)
5. ...og om individuelle oppfatninger av forventet, faktisk og erindret nytte er konsistent?
(Kahneman, Wakker, and Sarin 1997)
6. Forstå inntekt-lykke-paradokset (Easterlin 1974, 2001, 2005, Stevenson 2008)
7. Forbedre helse-politikk, feks. fedme (Oswald 2007)
8. Beregne verdi juridiske skadeoppgjør ved emosjonelle skader (Oswald 2007)

begreper

metoder

resultater

drøfting

anbefaling

22

Blir BNL-data brukt i økonomisk forskning?

- Fra 4 artikler publisert i 1991-1995 til >100 artikler publisert i 2001-2005
- Kilde: *EconLit* databasesøk: artikler som gjør analyser basert på målinger av lykke- og tilfredshetsdata

begreper

metoder

resultater

drøfting

anbefaling

23

Kritikk mot inntekt-lykke-paradokset

- Ottar Hellevik (2008): Lykkenivået har likevel økt *litt* i Norge siden 2003, og dette skyldes et skift mot mindre materialisme-verdier.
- Johns & Ormerod (2007): Livskvalitetsmålinger (skala 1-3) er *insensitive* til samfunnsendringer. Kan slå tilbake på “velmente tiltak”?
- Stevenson & Wolfers (2008) : Easterlin-paradokset eksisterer likevel ikke (bruker andre regnemåter, andre datasett, kun tverrsektor-data)
- Kahneman (2006): Fortsatt måleproblemer med generelle lykke-spørsmål alene, som gjør at de trengs suppleres med andre mål på opplevd velvære
- For øvrig, jevnt over stor konsensus blant livskvalitetsforskere om at lykkenivåer ikke lenger følger av økt inntekt over tid i rike land, (ex. Easterlin, 2001; McBride, 2001, Blanchflower and Oswald, 2004, Diener og Seligman 2004, Konow & Earley 2008)

begreper

metoder

resultater

drøfting

anbefaling

24

Økonomi-faglig kritikk av lykke som nyttebegrep

1. Det er i tråd med økonomisk teori å se avtagende grensenytte av inntekt

(“dette har vi allerede tenkt på...”, “allerede Pigou...”)

2. Målinger av opplevde tilstander er problematisk metodisk og teoretisk

(“ikke fakta”, “gjennomføring i stor skala blir krevende og dyrt”)

3. Sammenligninger av nytte mellom personer er vanskelig (språklig og metodisk) og heller ikke nødvendig for maksimering av økonomisk nytte

(“de som tenker på nytte som kardinalt sammenlignbart, gjør en faglig feil”)

begreper

metoder

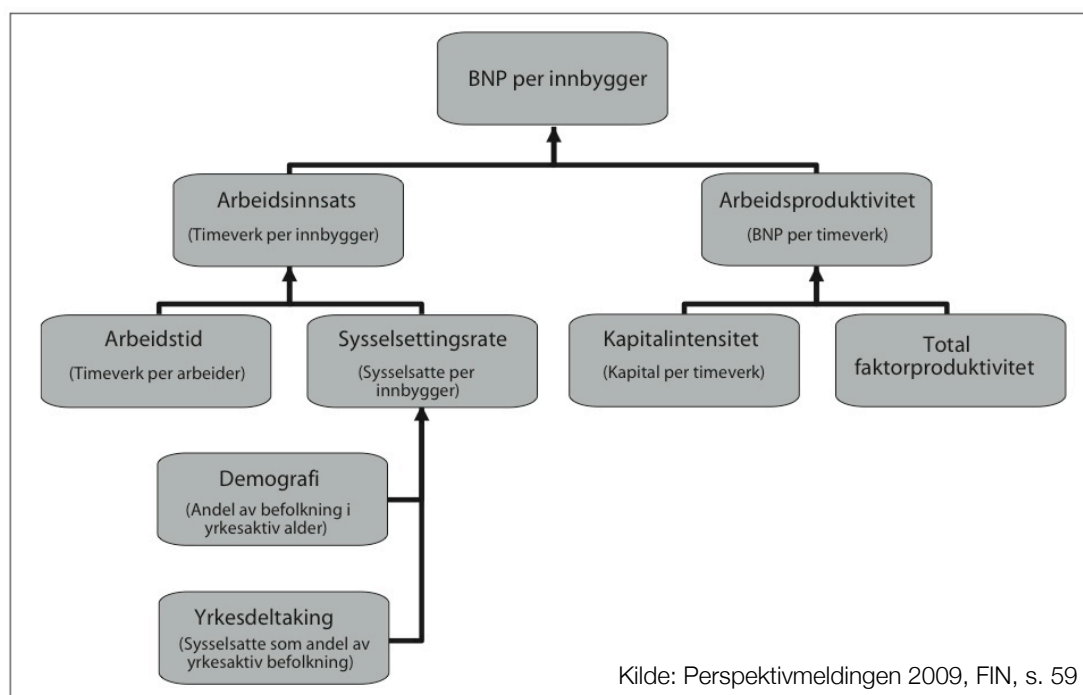
resultater

drøfting

anbefaling

25

Dekomponering av BNP

begreper

metoder

resultater

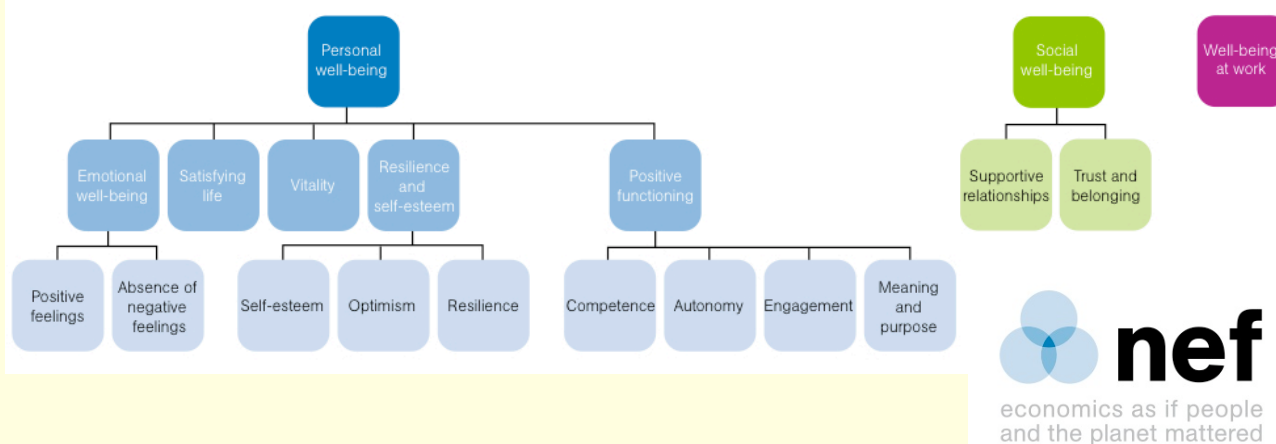
drøfting

anbefaling

26

Ett forslag til dekomponering av BNL

Figure 1 – Indicator structure within the example national accounts framework.

- $BNP = \text{Konsum} + \text{Investeringer} + (\text{Eksport} - \text{Import})$
- $BNL = \text{Personlig velvære} + \text{Sosial velvære} + \text{Arbeids-velvære} - \text{Sykdom}$

begreper metoder resultater **drøfting** anbefaling

27

Stiglitz-kommisjonens forslag (*in press*)

- Arbeidet er delt opp i tre temagrupper: Økonomiske, miljø og livskvalitet
- Mål for livskvalitet bør uttrykkes i tre kategorier:
 - aggregerte mål på helse, utdanning, politisk frihet
 - tidsbruk - tid i ubehag og tid brukt på opplevd viktige ting
 - opplevd velvære: lykke og tilfredshet med livet som helhet
- Stiglitz' BNL = Helse&utdanning + positiv tidsanvendelse + tilfredshet

Kilde: Stiglitz feb. 2009 notat, NB: utredningen er ikke ferdigstilt enda
<http://www.stiglitz-sen-fitoussi.fr/>

begreper metoder resultater **drøfting** anbefaling

28

Mens FIN sier:

- “Ønsket om å gi et mer utfyllende mål på et lands velferd må avveies mot de måleproblemene det innebærer. BNP er det klart enklest tilgjengelige og mest brukte målet på levestandard. *Internasjonale undersøkelser tyder samtidig på at det er en forholdsvis nær sammenheng mellom verdiskapingen i et land og andre indikatorer på levestandard og velferd.*”

s. 58 (min kursiv)

begreper

metoder

resultater

drøfting

anbefaling

29

Stoknes, BI, 11.jun.09

Flerfaglighet nødvendig

- I økonomisk teori blir velferd forstått som *nytte*. Og nytte defineres videre som tilfredsstillelse av folks preferanser i konsummarkedet.
 - I psykologien forstås velferd som *opplevd velvære* samt *menneskelig utvikling*.
 - I sosiologien forstås velferd som institusjonell-, kulturell- og *sosial kapital*.
 - I helsefagene forstås velferd som *fravær av sykdom*
 - I filosofien forstås velferd som *det gode liv*.
- ➔ Åpenbart at velferd og livskvalitet er et **flerfaglige begreper**.
Offentlige velferds mål har imidlertid vært dominert av økonomisk teori.
- ➔ (litt usikker på hvor mange psykologer som jobber i FIN)

begreper

metoder

resultater

drøfting

anbefaling

30

nasjonalformuen

1.1.2005: 30.574 mrd kr

Kilde: SSB Rapport 2005/13, Greaker mfl.
* J,F&V er -2% men satt til 0

31

Oversikt

- 🕒 Hva er "livskvalitet"? - begreper
- 🕒 Kan livskvalitet måles? - metoder
- 🕒 Inntekt og livskvalitet? - resultater
- 🕒 Begrensninger og Barrierer? - kritikk
- 🕒 **Neste skritt?** - **anbefaling**

Konklusjoner om målinger av opplevd velvære ...

1. er idag metodisk fullt mulig og gir meningsfulle data for politikk-utforming
2. ved å kombinere økonomiske måltall som BNP med mål på opplevd velvære, kan vi gi et mer *realistisk* bilde av samfunnets *helhetlige velferd*
3. dekker et behov for kunnskap om verdier som ikke er tilgjengelig i tradisjonelle økonomiske data; forbedrer forståelse av human-kapitalen.
4. trenger en gjennomtenkt struktur og lange tidsserier før det fulle potensialet til dette nye fagfeltet kan evalueres
5. kan bidra til å vri vekstens innhold i mer klima- og miljøvennlig retning

begreper

metoder

resultater

drøfting

anbefaling

33

Anbefaling til finanskomitéen, i høring 04.jun.09

- Det bør nedsettes et faglig bredt sammensatt offentlig utvalg med tema

Den nye velferden

mandat:

1. Vurdere de nye internasjonale initiativenes samt nyere livskvalitetsforsknings relevans for Norge.
2. Anbefale struktur og metode for et "nasjonalregnskap for livskvalitet" -samt hvem som skal ha ansvaret for det

begreper

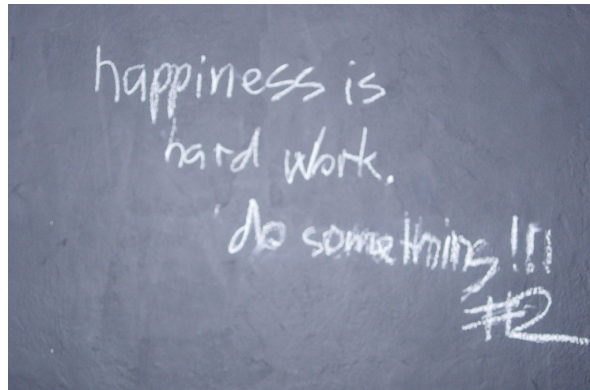
metoder

resultater

drøfting

anbefaling

34

Litteratur

- Alesina, Glaeser and Sacerdote 2005 "Work and Leisure in the U.S. and Europe: Why so Different?" *NBER/Macroeconomics Annual* (MIT Press), 2005, Vol. 20 Issue 1, p1-64, 64p
- Barstad og Hellevik, 2004, *På vei mot det gode samfunn?*, Oslo: SSB.
- Blanchflower, David G., Oswald, Andrew J., 2004. Well-being over time in Britain and the USA. *Journal of Public Economics* 88 (7–8), 1359–1386.
- Clark, Diener, Georgellis and Lucas. 2003. "Lags and Leads in Life Satisfaction: A Test of the Baseline Hypothesis." Working Paper 2003-14, Delta.
- Di Tella, Rafael, MacCulloch, Robert J., Oswald, Andrew J., 2001. Preferences over inflation and unemployment: evidence from surveys of happiness. *The Economic Journal*, Vol. 91 (1), 335–341.
- Diener and Seligman, 2004. Beyond money: Toward an economy of well-being. *Psychological Science in the Public Interest*, 5, 1–31.
- Diener and Suh, 1999, "National Differences in Subjective Well-Being," in *Well-Being*: D. Kahneman et al, eds. New York: Russell-Sage, pp. 434–50.
- Easterlin, Ricard A., 2005 "Diminishing Marginal Utility of Income? Caveat Emptor," *Social Indicators Research*, 2005, 70, 243-255.
- Easterlin, Richard A., 1973. Does money buy happiness? *The Public Interest* 30, 3–10 (Winter).
- Easterlin, Richard A., 2001. Income and happiness: towards a unified theory. *The Economic Journal* 111 (473), 465–484.
- Frey and Stutzer, 2002, *Happiness & Economics*. Princeton: Princeton Univ. Press.
- Hellevik, Ottar. 2008, *Jakten på den norske lykken*. Oslo: Univ.forlaget
- Helliwell and Putnam. 2005. "The Social Context of Well-Being," in *The Science of Well-Being*. Huppert et al eds. London: Oxford University Press, chap 17.
- Johns and Ormerod, 2007, *Happiness, Economics and Public Policy*, London: The Institute of Economic Affairs.
- Kahneman, Krueger, 2006, "Developments in the Measurement of Subjective Well-Being", *Journal of Economic Perspectives*, Vol. 20, No. 1.
- Kahneman, Wakker, Sarin. 1997. "Back to Bentham? Explorations of Experienced Utility," *Quart. J. Econ.* 112:2, pp.375-405.
- Konow and Earley, 2008, "The Hedonistic Paradox: Is homo economicus happier?", *Journal of Public Economics* 92 1 – 33.
- Layard, Richard, 2005, *Happiness - lessons from a new science*. NY: Penguin
- Loewenstein, O'Donoghue, Rabin 2003, "Projection bias in predicting future utility". *Quarterly Journal of Economics*, Vol. 118 Issue 4, p1209-1248,
- McBride, Michael, 2001. Relative-income effects on subjective well-being in the cross-section. *Journal of Econ Behavior and Organization* 45 (3), 251–278.
- Myers, David, 2003, in "The pursuit of happiness", *New Scientist*, vol 180 issue 2415 - 04 October 2003, page 40
- Næss, Siri, 2001, "Livskvalitet som psykisk velvære", NOVA 2001-3, og i *Tidsskrift for den Norske Lægeforening*, 121: 1940-4
- Oswald, Andrew, 2007, "Happiness Health and Economics", Presentation to the Strategy Unit, the Cabinet Office, 2007
- SSB, 2009, Nasjonalregnskapet
- Stevenson & Wolfers, 2008, "Economic Growth and Subjective Well-Being: Reassessing the Easterlin Paradox" (National Bureau Econ. Research, Working PaperNo. 14282, 2008), <http://www.nber.org/papers/w14282>
- Stiglitz, Joseph et al, June 2, 2009, Commission on the measurement of economic performance and social progress. Draft summary - Provisional and Incomplete. www.stiglitz-sen-fitoussi.fr/
- Stoknes. P. 2007, *Penger og Sjæl - en ny balanse mellom finans og følelser*, Oslo: flux.
- UK Government Strategy Unit, 2002, "Life Satisfaction: The State of Knowledge and Implications for Government." A white paper.